

SCRISORI ÎMPĂRĂTEȘTI ÎN ISTORIA AUGUSTA

de

Sever DUMITRAȘCU, Laura ARDELEAN

Cunoscuta lucrare istoriografică *SCRIPTORES HISTORIAE AUGUSTAE*, care a generat numeroase discuții în lumea științifică contemporană, înfățișează, printre multe alte realități din Imperiul roman, și câteva scrisori imperiale, care, credem noi, își au nu numai importanța lor ca izvor istoric, ci și o anumită savoare de epocă.

Ne referim la scrisori cuprinse în intervalul de timp dintre domnia lui Valerian cel Bătrân și împăratul Probus. Și anume, șapte scrisori. Cunoscuta lucrare precizează încă acum mai bine de un mileniu și jumătate raportul dintre izvorul istoric, faptul istoric și adevărul istoric.

În biografia împăratului Probus se specifică:

a) „Desigur că nu promit o lucrare de un mare talent literar, ci descrierea unor fapte (s.n.) pe care nu pot să le las să piară“¹;

b) își precizează izvoarele:

1. „CĂRȚILE DIN BIBLIOTECA ULPIA“;

2. „DOCUMENTELE SENATULUI ȘI ALE POPORULUI“; și

3. „JURNALUL LUI TURDULUS GALLICANUS, UN BĂTRÂN FOARTE ONEST ȘI FOARTE SINCER“²

c) desfășurare de cercetare și informație pentru a desluși „ADEVĂRUL ISTORIC“³

Cu atât mai vârtos par pline de miez și informații scrisorile ce le vom reproduce mai jos, traducere făcută cu distincție de *Constantin Drăgulescu*:

A. Scrisoarea lui VALERIANUS către ZOSIMION, procuratorul Siriei:

„L-am numit ca tribun al celei mai viteze și mai devotate legiuni, a V-a Martia, pe Claudius, originar din Illyricum, un om care merită să fie preferat celor mai devotați și mai viteji bărbați dintre cei vechi. Acestuia îi vei da, ca leafă din tezaurul nostru particular: trei mii de banițe de grâu, șase mii de orz, două mii de libre de slănină, trei mii cinci sute sextare de vin vechi, o sută cincizeci de sextare de ulei bun, șase sute de sextare de ulei din a doua calitate, douăzeci banițe de sare, o sută cincizeci de libre de ceară; fân, paie, oțet, legume, zarzavaturi cât este necesar; trei

¹ *Istoria Augusta*, Cluj, 1971, p. 491.

² *Ibidem*.

³ *Ibidem*, p.492.

sute bucăți de piei pentru cort, șase catâri, trei cai, zece cămile, nouă catârce, *argint lucrat* (s.n.) în greutate de cincizeci libre, o sută cincizeci de filipi cu chipul nostru, în ofrande patruzeci și șapte, iar în *cupe* (s.n.), o sută șaiszeci, de asemenea, unsprezece în vase de gătit și de băut; tunici roșii militare... 2 mantale militare, 2 *broșe de argint aurite* (s.n.), o *broșă de aur cu cipric*; un centiron de argint aurit, un inel cu două pietre scumpe de o uncie, o brățară de șapte uncii, un colier de o libră, o cască aurită, două scuturi împodobite cu aur și o platoșă, pe care să le restituie; două lănci herculeane, două sulite mici, două săbii de război, patru furci pentru fân; un bucătar, pe care să-l restituie, un grăjdar, pe care să-l restituie, două femei frumoase dintre captive; o tunică albă cu jumătate mătase și cu purpură girbitană, o tunică cu purpură maură, un secretar pe care să-l restituie; un maestru de ospete, pe care să-l restituie; două perechi de cuverturi de Cipru, două cămăși; o togă pe care s-o restituie, una cu bandă lată, pe care s-o restituie; doi vânători în serviciul său, un vizitiu, un intendent pentru casa personală, un sclav pentru apă, un pescar, un cofetar; lemne, zilnic în greutate de 1000 libre, dacă este cantitate suficientă, dacă nu când va fi și unde va fi; zilnic patru lopeți de cărbuni; un băieș și lemnele necesare pentru baie; dacă nu, să folosească baia publică; și celelalte care, fiind mărunte, nu pot fi scrise, dar pe care le vei stabili moderat, însă astfel, încât nimic să nu fie evaluat în bani și nici să nu se dea echivalentul în monedă, dacă îi lipsește ceva. Așadar am oferit toate acestea în mod special, nu ca unui tribun, ci ca unui general, fiindcă este un astfel de bărbat, încât ar trebui să i se acorde chiar mai mult.”⁴

B. Decius despre Claudius:

„Decius trimite salutări lui Messala, guvernatorul Ahaiei; am hotărât ca tribunalul nostru Claudius, tânărul cel mai bun, militarul cel mai viteaz, cel mai statornic cetățean necesar armatei, senatului și statului, să meargă la Thermopilae, încredințându-i și administrarea Peloponesului, fiind convins că nimeni nu se va îngriji mai bine de toate care ne interesează. Îi vei da din legiunea dardanică 200 de soldați, 100 de cavaleri îmbrăcați în zale, 60 de cavaleri ușor înarmați, 60 de arcași crețani, 1000 recruți bine înarmați, căci sunt sigur că armatele noi îi vor fi credincioase, deoarece nimeni nu-l întrece în devotament, bărbăție și înțelepciune.”⁵

C. Scrisoarea împăratului Gallienus despre indignarea lui Claudius față de „viața prea desfrânată a împăratului”:

„Nimic nu m-a surprins mai grav, decât ce-mi comunică prin informarea ta, că ruda și prietenul nostru Claudius este grav mâniat din cauză că mulți îi strecoară lucruri mincinoase. Te rog, așadar, dragă Venustus, dacă-mi păstrezi credință, să faci în așa fel ca el să fie înduplecat de Gratus și Herennianus, și aceasta pentru a nu se agrava situația; e bine ca aceasta să se facă fără știrea soldaților din Dacia, care și așa sunt înfuriați. Eu însumi i-am trimis daruri, pe care e bine să-l determini să le primească cu plăcere. Trebuie să iei măsuri ca el să nu afle că eu știu aceasta, să

⁴ *Istoria Augusta, Divus Claudius*, p. 437–438.

⁵ *Ibidem*, p. 439.

creadă că sunt supărat pe el și deci să ia vreo hotărâre grăbită, dictată de necesitate. I-am trimis *două cupe cu pietre scumpe* (s.n.) de trei libre, două căni de aur cu pietre scumpe de trei libre, un platou de argint încrustat cu frunze de iederă de 20 de libre, o farfurie de argint în formă de frunză de viță în greutate de 30 de libre, un platou de argint cu ramuri de iederă în greutate de 23 de libre, o farfurie pentru pește de argint de 20 libre, două ulcioare de argint îmbrăcate în aur de 6 libre, vase mai mici de argint de 25 libre, 10 cupe egiptene lucrate diferit, două hlamide cu banderole de purpură de o adevărată strălucire, 16 haine diferite, o tunică albă pe jumătate de mătase, o mantie brodată cu aur de trei uncii, trei perechi din ghetetele noastre partice, 10 haine dalmatice, o manta troiană de țesătură groasă, două glugi plușate, 4 batiste sarabdene, 150 valeriani de aur, 300 treimi de saloniani.⁶

D. Scrisoarea lui Valerianus despre Aurelianus:

„Valerianus Augustus către Ceionius Albinus, prefectul Romei. Aș vrea, într-adevăr, să asigur bărbaților celor mai devotați față de statul nostru venituri cu mult mai mari, decât cere demnitatea lor, mai ales pentru cazurile în care faptele vieții confirmă valoarea rangului, – pe lângă demnitate, trebuie stabilită și o prețuire a meritelor fiecăruia, – dar strictetea legilor publice pretinde ca nimeni să nu poată primi din contribuția provinciilor mai mult decât se cuvine ordinului său. În ceea ce privește pe Aurelianus, un bărbat atât de viteaz, i-am stabilit sarcina de a inspecta și organiza toate unitățile militare, ținând seamă de mărturia comună a întregii armate, lui îi datorăm atât de mult, atât noi cât și statul, încât și cele mai mari recompense abia sunt pe măsura meritelor lui. Căci ce nu e strălucit la el? prin ce nu-l putem compara cu Corvinii și Scipionii? El este eliberatorul Illyricului, este restauratorul Galliei; este, în întregime, un general demn de exemplu; și totuși nici acestui bărbat atât de mare, buna și înțeleapta conducere a statului nu-mi îngăduie să-i adaug nimic peste acestea, ca recunoștință pentru meritele sale. Cu toate acestea, bunăvoința ta scumpul meu prieten va oferi bărbatului sus menționat cât timp va sta la Roma următoarele: 16 pâini militare albe, 40 pâini militare cazone, 40 sextare de vin de masă, o jumătate de purcel, doi cocoși, 30 libre de carne de porc, 40 libre de carne de vacă, un sextar de ulei, de asemenea un sextar de suc, un sextar de sare, legume și zarzavat cât este nevoie. Și fiindcă trebuie să-i hotărâm și ceva deosebit, atât timp cât va sta la Roma, îi vei stabili nutreț peste cantitatea obișnuită; iar pentru cheltuielile personale, câte doi antoniani de aur pe zi, câte 50 de filipici de argint mic, 100 dinari de aramă. Celelalte îi vor fi date prin prefectii tezaurului.”⁷

E. Scrisoarea lui Valerianus către Aurelianus:

„Prea stimate Aurelianus, dacă ar fi altcineva care să ia locul lui Ulpius Crinitus, aș discuta cu tine despre virtutea și hărnicia acestuia și, împreună cu tine, aș fi putut duce la bun sfârșit această cercetare. În consecință, la conducerea războiului de lângă Nicopolis, pentru ca boala lui Crinitus să nu ne țină pe loc; fă tot ce poți. Mai

⁶ *Ibidem*, p. 439–440.

⁷ *Istoria Augusta, Divus Aurelianus*, p. 447.

multe nu-ți spun: conducerea expediției militare va fi în mâinile tale. Ai sub conducere 300 de arcași ityrieni, 600 de armeni, 150 de arabi, 200 de saraceni, 400 trupe auxiliare din Mesopotamia, mai ai legiunea a treia Felix și 800 de călăreți îmbrăcați în zale. Cu tine vor fi *Hariomundus*, *Haldagates*, *Hildomundus* și *Carioviscus*. Aprovizionarea necesară pentru toate taberele a fost asigurată prin perfecți. Bazându-ne pe virtutea și măiestria ta, îți revine sarcina de a instala taberele de iarnă și de vară acolo unde vei găsi de toate; de aceea cercetează unde este așezată tabăra dușmanilor, află câți sunt și de ce forță, ca să nu se consume în zadar alimentele sau să se arunce fără rost sulیțele, care contează foarte mult la război. Eu, cu bunăvoința zeilor, atâta speranță îmi pun în tine, câtă ar putea avea statul în Traianus, dacă ar mai trăi. De altfel, nu e mai mic nici acela în locul căruia ți-am oferit postul de încredere. Poți să speri că vei urma, împreună cu Ulpius Crinitus, la consulat pentru anul următor, începând din ziua a 11-a înainte de calendele lunii iunie, în locul lui Gallienus și a lui Valerianus. Cheltuielile vor fi suportate de stat, pentru că trebuie găsită posibilitatea de a îmbunătăți situația materială mai mult decât a oricui, a oamenilor, care, deși au servit statul multă vreme cu devotament, au rămas totuși săraci.”⁸

F. Scrisoarea lui Valerianus către prefectul tezaurului:

„Valerianus Augustus către Aelius Xifidius, prefectul tezaurului; îi vei da, pentru a organiza spectacolele lui Aurelianus, căruia i-am încredințat consulatul, fiindcă, deși sărac e mare, chiar mai mare decât ceilalți: 300 de antonieni de aur, 3000 de filipici mici de argint, 50 de sesterți de bronz, 10 tunici bărbătești de diferite forme, alte 20 din in egyptean, două scurte cipriene asemănătoare, 10 covoare africane, 10 cuverturi maurice, 100 de porci, 100 de oi. Vei da dispoziție ca senatorilor și cavalerilor romani să li se organizeze un ospăț public, pentru care vei lua măsuri să se facă două sacrificii mai mari și patru mai mici.”⁹

G. Scrisorile lui Valerianus cu referire la Probus:

1. „Valerianus Augustus către fiul său Gallienus Augustus. Ca urmare a prețurii pe care întotdeauna am avut-o, de cum a ajuns la vârsta tinereții, pentru Probus, și pe care o au toți ce-i buni care-l consideră, la fel cu noi, un bărbat demn de numele său, i-am acordat funcția de tribun, încredințându-i șase cohorte de *saraceni* și trupele auxiliare ale *gallilor*, împreună cu grupul de *perși* pe care l-am primit în stăpânire de la sirianul Artabassis. Te rog, deci scumpul meu fiu, să acorzi acestui tânăr, care aș vrea să fie de exemplu tuturor copiilor, deosebita cinste pe care o impun meritele minții lui strălucite.”

2. „Valerianus Augustus către Mulvius Gallicanus, prefectul gărzii pretoriene. Te-ai putea mira că am numit tribun pe un tânăr, împotriva părerii lui Hadrianus, dar nu te vei mira prea mult, dacă afli că e vorba de Probus, un tânăr cu adevărat desăvârșit; căci, când mă gândesc la el, nimic altceva nu-mi apare în minte, decât

⁸ *Ibidem*, p. 448–449.

⁹ *Ibidem*, p. 449.

numele lui. Într-adevăr, dacă n-ar purta acest nume, l-ar merita ca poreclă. Fiindcă are posibilități materiale modeste și pentru ca demnitatea lui să sporească prin creșterea veniturilor, vei porunci să i se dea două tunici roșii, două mantii galice cu broșe (s.n.), două cămăși brodate cu aur, un platou de pește cu două fețe de argint în greutate de 10 libre, 100 de antoniani de aur, 1000 de aureliani de argint, 10.000 filipici de aramă; de asemenea, în solda zilnică: libre [lacună în text]... carne de vițel, de porc, 6 libre; de capră, 10 libre; de găină, pentru două zile; un sextar de ulei pentru două zile, 10 sextari de vin vechi pe zi, împreună cu slănină și nutreț, sare, legume și lemne, cât este necesar. De asemenea, vei da dispoziții să i se ofere o locuință ca tribunilor de legiuni.¹⁰

Aici încheiem seria scrisorilor împărătești și atragem atenția asupra folosirii *arhivelor imperiale* în secolul al IV-lea de scriitorii sau scriitorul acestei răscomentate scrieri. Indiferent care e, eventual, doza lor de partizanat și subiectivism, un fapt e clar, ele au dat viață unei epoci frământate din istoria Imperiului roman, cea din a doua jumătate a secolului al III-lea, de la Valerian și Decius la împărații Claudius al II-lea Goticul, Aurelian și Probus.

O realitate istoriografică se impune: autorii sau autorul au sau a gândit demersul istoric pe o filieră „modernă”: de la IZVOR la FAPTUL ISTORIC și de aici la ADEVĂRUL ISTORIC chiar dacă acest adevăr era *adevărul* autorilor sau autorului mult discutatei și mereu actualei opere *Istoria Augusta*.

IMPERIAL LETTERS IN *HISTORIA AUGUSTA*

– Abstract –

The authors present seven (in fact eight) imperial letters of Valerianus, Decius, Gallienus emperors, referring to their successors, Claudius II Gothicus, Aurelianus, Probus.

There were hard times for the Roman Empire and there were some saving actions: the captivity of Valerianus at the Persians, the death of Decius and his son at Abrittus in Moesia Inferior, but also the victory from Naissus of the emperor Claudius II Gothicus, the re-establishment the unity of the empire made by Aurelian (RESTITUTOR ORBIS) and the victory of Probus against the barbarians.

¹⁰ *Istoria Augusta, Probus*, p. 493–494.